

ISSN 2181-1709 (P)
ISSN 2181-1717 (E)

2024/№12

**TA'LIM VA
INNOVATSION
TADQIQOTLAR**

**ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ**

**EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH**

TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR

ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

№12/2024
DEKABR

Muassis:

Buxoro davlat universiteti
Fan va ta'lim MChJ

Bosh muharrir: Ma'murov
Bahodir Baxshulloyevich, Buxoro
davlat pedagogika instituti rektori

Jamoatchilik kengashi raisi:
Xamidov Obidjon Xafizovich,
Buxoro davlat universiteti rektori

Mas'ul kotib: Akramova
Gulbahor Renatovna

Texnik muxarrir: Davronov
Ismoil Ergashevich

Tahririyat manzili:
Buxoro shahar,
Q.Murtazoyev ko'chasi, 16-uy

E-mail:
eirjurnal2020@gmail.com

Jurnalning elektron sayti:
www.interscience.uz

Jurnal OAK Rayosatining 2021
yil 30 sentyabrda 306/6-son
Qarori bilan **PEDAGOGIKA,**
PSIXOLOGIYA,
FILOLOGIYA, TARIX
FANLARI bo'yicha falsafa
doktori (PhD) va fan doktori
(DSc) ilmiy darajasiga
talabgorlarning dissertatsiya
ishlari yuzasidan asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsifi etilgan ilmiy nashrlar
ruyxatiga kiritilgan

Bosishga ruxsat etildi:

28.12.2024 y.

Qog'oz bichimi 60x84 1/8.
b/t.12,5.

Buyurtma raqami №0324
«FAN VA TA'LIM» nashriyotida
chop etildi. Buxoro shahar
<https://interscience.uz/> saytida
joylashtirildi

Jurnal 28.07.2021 yilda 9305

raqami bilan O'zbekiston
Ommaviy axborot vositalari davlat
ro'yxatidan o'tgan

Jurnal 2020 yilda tashkil topdi va
2 oyda 1 marta chop etildi.
2021 yil noyabr oyidan boshlab
har oyda 1 marta o'zbek, rus va
ingliz tillarida chop etiladi

«Ta'lim va innovatsion
tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-
metodik jurnalidan ko'chirib
bosish tahririyatning roziligi bilan
amalga oshiriladi

Maqolada keltirilgan faktlarning
to'g'riligi uchun muallif
mas'uldir

07.00.00 – TARIX FANLARI

Botirov J. T. Farg'ona vodiysida pichoqchilik hunarmandchiligining rivojlanishi	8
Burhanova S. T. Qadimgi Misr va Xitoy madaniyatining jaxon sivilizatsiyasiga tasir qilgan omillar	13
Ernazarov F. N. Sovet davrida o'zbek kino san'atining xalqaro madaniy aloqalarda tutgan o'rni	19
Matyakubov X. X. Qadimgi Xorazm vohasida bronza davri ijtimoiy munosabatlar tarixi	25
Mirzoraximov A. Sh. Toshkent toshbosmaxonalari shakllanishi va rivojlanish tarixi xususida	30
Tursunboyeva X. S. Jadid ma'rifatparvarlarining ilm-fan va ma'rifat yo'lida olib borgan harakatlari	35
Qudratov Sh. Y. Buxoro amirligining Hindiston bilan savdo aloqalari.	41
Yuldasheva G. N. Strengthening of the material and technical base of general secondary education schools in kashkadarya region in the years of independence: historical analysis and results	45
Chorshanbiyev Sh. E. Hayot faoliyati xavfsizligi sohasida ekologik-iqtisodiy ta'lim mazmunining konsepsiyasi	51
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
Alibekova Zilola Abdulkhayit qizi The definition and linguistic aspects of the concept of love in english and uzbek	58
Ashurova (Latipova) N. V. O'zbek tilshunosligi diskursi va matnida kogeziya hamda kogerentlik: izomorfik va allomorfik jihatlar.	63
Абдюжанова В. Х. Замонавий медиада муҳаррирнинг ўрни ва иштироки	68
Ахмедова С. Любовь сквозь призму культур	74
Bobomurotova S. R. "Ta'viz ul-oshiqin" devonidagi arab tilidan kirgan so'zlar tahlili	81
Baxshullayeva M. B. Jonatan Sviftning "Gulliverning sayohatlari" asarida hajviylik ifodasi	86
Cherginskaya I. A. Filologiya talabalarini zamonaviy rus tilida shartli munosabatlarni foydalanish usullarida tayyorlash	90
Do'stova S. S. Bayoniy devonining qo'lyozma nusxalari	98
Ergasheva G. X. Xorijiy va o'zbek olimlari tadqiqotlarida nutqiy etiketni ifodalovchi birliklarning o'rganilish tahlili	104
Eshmatova Y. B. O'zbek adabiyotshunosligida qissa janrining o'rganilishi	112

БУХОРО АМИРЛИГИНИНГ ҲИНДИСТОН БИЛАН САВДО АЛОҚАЛАРИ

Shuxrat Yodgorovich Qudratov

Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrasi dotsenti, t.f.f.d.(PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada Buxoro amirligining Hindiston bilan qizgin savdo-sotiq olib borilganligi, amirlikning markaziy shaharlarida hind savdogarlariga ham erkin yashash huquqi berilganligi, buxorolik savdogarlar ham Hindistonda faol savdo ishlari olib borilganligi to'grisida batafsil ma'lumot berilgan. Shu bilan birga, hind savdogarlari Buxoro shahridagi Rashid, Badriddin, Domla sher, Ismoil xo'ja va Mirzagul karvonsaroylaridan mehmonxona va olib kelgan mahsulotlari uchun omborxona sifatida foydalanilganliklari to'grisida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: savdo markazi, karvon yo'llari, bojxona, gazlama, ipak, to'quvchi, savdogar, karvonsaroy, firma, tijorat.

ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ БУХАРСКОГО ЭМИРАТА С ИНДИЕЙ

Кудратов Шухрат Ядгарович

доцент кафедры Археологии и истории Бухары, д.ф.и.н. (PhD)

Аннотация: В данной статье подробно рассматривается активная торговля Бухарского эмирата с Индией, предоставление индийским купцам права свободного проживания в центральных городах эмирата, а также активная торговая деятельность бухарских купцов на территории Индии. Кроме того, отмечается, что индийские купцы использовали такие караван-сарай в Бухаре, как Рашид, Бадриддин, Домлашер, Исмаилходжа и Мирзагул, в качестве гостиниц и складских помещений для привезённых товаров.

Ключевые слова: торговый центр, караванные пути, таможня, ткань, шелк, ткач, купец, караван-сарай, фирма, торговля.

TRADE RELATIONS BETWEEN THE BUKHARA EMIRATE AND INDIA

Kudratov Shukhrat Yadgarovich

Senior Lecturer of the Department of Archaeology and History of Bukhara, (PhD)

Abstrakt: This article provides a detailed analysis of the active trade relations between the Bukhara Emirate and India, highlighting the granting of the right to free residence for Indian merchants in the central cities of the emirate, as well as the vigorous trading activities of Bukhara merchants in India. Additionally, it is noted that Indian merchants utilized caravanserais such as Rashid, Badriddin, Domlasher, Ismailkhoja, and Mirzagul in Bukhara as inns and warehouses for their imported goods.

Keywords: trade center, caravan routes, customs, textiles, silk, weaver, merchant, caravanserai, firm, commerce.

Kirish. Бухоро амирлиги ўрганилаётган даврда Ҳиндистон билан ҳам қизғин савдо-сотик ишларини олиб борган. Амирликнинг Бухоро ва Қарши шаҳарлари Ҳиндистоннинг машҳур савдо марказлари – Пешовар, Шикарпур ҳамда Мўлтон билан Афғонистоннинг Қобул, Ҳирот, Қандаҳор орқали ўтувчи карвон йўллари билан боғланган эди.

Adabiyotlar tahlili. E.K.Мейендрофнинг Путешествие из Оренбурга в Бухару., Демезоннинг Записки о Бухарском ханстве, Ўзбекистон Миллий архиви, И-1-фонд, 20-рўйхат, 1394-йиғмажилд, Ўзбекистон Миллий архиви, И-1-фонд, 34-рўйхат, 714-йиғмажилд, Ўзбекистон Миллий архиви, И-3-фонд, 2-рўйхат, 25-йиғмажилд, Ўзбекистон Миллий архиви, 2-фонд, 1-рўйхат, 66-йиғмажилд, Ўзбекистон Миллий архиви, И 2-фонд, 1-рўйхат, 66-йиғмажилдларида Бухоро амирлигининг Ҳиндистон билан савдо алоқалари тўғрисида батафсил тўхталиб ўтилган.

Natija va muhokoma. Бухоро амирлигининг марказий шаҳарларида барча хорижий савдогарлар каби ҳинд савдогарларига ҳам эркин яшаш ҳуқуқи берилган. Аммо ислом динига эътиқод қилмаганлари учун мол қийматининг 5 фоизи миқдорида бож тўлаганлар. Ҳиндистонлик савдогарлар Бухорога шойи газламалар, марварид ва қимматбаҳо тошлар ҳамда нил бўёғи олиб келганлар. Бухоро тўқувчилигида нил бўёғи “индигофера” деган ўсимлик илдизидан олинган. Бу XIX аср ихтироси бўлган кўк-сарғиш бўёқ бўлиб, бўялган матолар ювилганда, ранги қуёш нурида оқариб кетмас эди. Асосан Мўлтонда тайёрланадиган бу бўёқ мўлтонликлар томонидан ҳар йили жами 1000 туяда келтирилган.

Ҳинд савдогарлари Бухорога, асосан, Кашмир қаламдонлари, зар ипдан кашталар тикиб тайёрланган чойшаблар, ҳидланадиган тамаки, кокос ёнғоғидан тайёрланган кулдонлар, туя терисидан тайёрланган тарозилар, банорас кимхоби олиб келишган. Шунингдек, чит газламалар, қора қиём, мурч, мусулмон илоҳиётчилиги ва ҳуқуқчилигига оид китоблар салмоқли ўринни ташкил этган [1].

Бухоролик савдогарлар Ҳиндистонда ҳам фаол савдо ишлари олиб борганлар ва XIX аср охирларидан олиб бордиган асосий маҳсулотлари хом ипак, ип-газлама, жун, от, гиламлар, бодом, майиз, қурилган мевалар, Россия ва Бухоро олтини ва кумушидан қуйилган ёмбилар, шунингдек, Россиядан Бухорога келтирилган гулдор духобаларни ташкил этган. Бухоро ипаги ҳиндистонлик тўқувчилар учун жуда қимматли ҳисобланган ва юқори нархларда сотиб олинган. Бухородан олиб борилган молларини сотиб бўлган савдогарлар қайтишда Бухорога “ҳайдар” [2] ва “носирхони” газламаси, дока, гулдор матолар, ип-газлама ва шойидан тўқилган оқ рўмоллар, занжабил, долчин, каркидон шохлари, новвот, хина, ўсма, зарчуб (овқатга қўшиб истеъиол қилинадиган илдиз), Ҳайдаробод ақиқлари олиб келганлар [3].

Ҳинд савдогарлари Бухоро шаҳридаги Рашид, Бадриддин, Домла Шер, Исмоилхўжа ва Мирзагул карвонсаройларидан меҳмонхона ва олиб келган маҳсулотлари учун омборхона сифатида фойдаланганлар. Ҳинд савдогарлари орқали Бухорога инглиз маҳсулотларининг катта миқдорда кириши Россия империясини хавотирга сола бошлайди. Натижада 1870 йилдаёқ ҳиндистонлик ва бухоролик савдогарлар тижоратида уларга катта фойда келтирувчи Европа маҳсулотлари контрабанда моллари деб, эълон қилиниб мусодара қилина бошлаган [4].

1894-1900 йилларда Ҳиндистондан, Ҳимолайнинг жанубий-ғарбий ёнбошларидан, Пешовар атрофларидан Бухорога ҳар йили 20-30.000 пуд чой олиб келинган. Амирликда бу чой навлари “навхузур” ва “патта” деб аталган. Бухоро бозорларида чойнинг нархи жуда арзон бўлиб, Тошкент, Самарқанд ва Хива бозорларида белгиланган божлар ҳисобиган икки баробар қиммат сотиларди [5].

XIX аср охирларида Бухоро амирлигида кўпроқ шакарпурлик, мўлтонлик, бомбайлик ҳинд савдогарлари яшаганлар. Уларнинг сони 5000 нафардан ортиқ бўлиб, Бухоро ва амирликнинг барча шаҳарларида савдо билан шуғулланишган. Бухородаги ҳинд савдогарлари икки гуруҳга бўлинган. Биринчи гуруҳ турли маҳсулотлар савдоси билан шуғулланган бўлса, иккинчи гуруҳ саррофлик ва судхўрлик билан шуғулланган. 1894 йил маълумоларига кўра, Бухоро шаҳри ва унинг атрофида 90 ҳинд судхўрлик билан шуғулланган. Бу даврда Бухорода 30 мингдан 500 минг тилла тангагача сармояси бўлган 10 нафар йирик ҳинд савдогари бўлиб, уларнинг Ҳиндистоннинг йирик шаҳарларида ҳам фирмалари мавжуд эди [6].

1890 йилларда Каспийорти темир йўлининг Бухоро амирлиги ҳудуди орқали ўтказилиши Бухоро-ҳинд савдоси йўналишида муайян ўзгаришлар ясади. Ҳиндистонга Бухоро ипагини жўнатувчи савдогарлар эндиликда молни Красноводсккача темир йўл орқали, у ердан Каспий денгизи орқали Бокуга, сўнгра Батумига келтирилиб, денгиз йўли орқали Бомбайга жўната бошладилар. Савдо йўллари бошқариш руслар қўлига ўтгач, ҳиндистонлик савдогарларнинг бу йўллардан фойдаланиш суръати пасая бошлади. Чунки Қора денгиз порти – Батумида ҳинд чойининг ҳар бир пуди учун рус божхоналари олаётган юқори бож савдогарлар даромад кўришдан маҳрум қилиш даражасига олиб борди. Бухоро бозорларида энг сифатли чойининг пуди 38-40 рубл бўлган шароитда биргина Батуми портида 21 сўмлик бож тўлаш бошқа харажатларни ва Бухородаги закотни ҳам қўшиб ҳисоблаганда, табиийки, пешоварлик савлогар манфаатини бутунлай йўққа чиқарар эди.

1894 йилдан Бухоронинг Россия божхонаси доирасига киритилиши амирликнинг Шарқ мамлакатлари билан савдо алоқаларини чеклади уни Россиянинг ички бозорига айлантириб, Осиё тижоратидаги мавқеини синдирди, шунингдек, инглиз-ҳинд молларини сиқиб чиқарди.

Россия ҳукуматининг чой навларига белгиланган 1895 ва 1899 йиллардаги бож амирликнинг иқтисодий манфаатларига катта зарар келтирган. Чунки амирлик рус божхонаси доираси таркибига киритилгунгача келтирилган чет эл чойидан фақат 2,5 фоиз бож олинар, натижада бозордаги энг юқори чой нархи шароитида ҳам хонлик божхонасининг оладиган солиқ миқдори ҳар бир пуд чой ҳисобига 1 рублдан ошмас эди [7]. Натижада Амир Абдулаҳадхон рус сиёсий агенти В. Игнатъевни Карманадаги қароргоҳига чақириб, амирликдаги рус божхона назорати ўрнатилган пайтда камбағал аҳоли истеъмоли учун қуйи навли чойлар учун бож миқдорини ўзгартирмасликни рус маъмуриятдан сўраганини эслатиб, эндиликда қуйи навли чойга ҳам 12 рубл бож белгиланганлиги чой нархининг ошиб кетишига сабаб бўлгани, бу оддий аҳоли учун қимматлик қилаётганини таъкидлайди [8]. Ярим мустамлака шароити Бухоро амирлиги ва Ҳиндистон мол айирбошлаш ҳажмининг қисқариб кетишига сабаб бўлди. Шунингдек, Россия ва Англиянинг империячилик манфаатлари ва ўзаро рақобатлари туфайли мураккаблашиб, бухоролик ва ҳиндистонлик савдогарларнинг узок замонлардан буён давом этиб келаётган эркин тижорат фаолиятларига салбий таъсир кўрсатди.

Xulosa. Хуллас, ҳинд савдогарлари Бухорога бир қатор маҳаллий аҳоли учун муҳим бўлган товарларни олиб келган бўлсалар, бухоролик савдогарлар Ҳиндистонда ҳам фаол савдо ишларини олиб борганлар. Бироқ, Россия ва Англиянинг империячилик манфаатлари, ўзаро рақобатлари мураккаблашиши

оқибатида бухоролик ва ҳинд савдогарларининг эркин тижорат фаолиятига путур етди.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Мейендорф Е.К. Путешествие из Оренбурга в Бухару. Москва: Наука, 1975. – С. 129.
2. Бухоро амирлиги бозорларидаги энг харидоргир газлама. Амир Ҳайдар (1825-1860) бухоролик моҳир тўқувчиларни чақириб, бу матони тўқишларини топшириқ берган. Улар ҳар қанча урунмасинлар ҳиндларникидек нафис чиқмаган.
3. Демезон П. Записки о Бухарском ханстве. – С. 77-78.
4. Ўзбекистон Миллий архиви, И-1-фонд, 20-рўйхат, 1394-йиғма жилд, 5-варақ.
5. Ўзбекистон Миллий архиви, И-1-фонд, 34-рўйхат, 714-йиғма жилд, 8-варақ.
6. Ўзбекистон Миллий архиви, И-3-фонд, 2-рўйхат, 25-йиғма жилд, 333-варақ.
7. Ўзбекистон Миллий архиви, 2-фонд, 1-рўйхат, 66-йиғма жилд, 1-варақ.
8. Ўзбекистон Миллий архиви, И 2-фонд, 1-рўйхат, 66-йиғма жилд, 12-варақ орқаси.

Jurnal Ommaviy axborot vositasi davlat ro'yxatidan 2020 yil 6 oktyabrda o'tgan.
Jurnal har oyda bir marta o'zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.
Jurnalning hajmi 60x84, 1/8, A-4;

«Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-metodik jurnali 2020 yil oktyabrdan nashr etilmoqda.

Pedagogika, psixologiya, filologiya va tilshunoslik, matematika, fizika va mexanika, texnika fanlari, tabiatshunoslik, tarix va falsafa, turizm va iqtisodiyot, axborot kommunikatsion texnologiyalari, geografiya sohalardagi ilmiy va ilmiy-uslubiy materi-allarni o'z ichiga oladi. Nashr qilingan materiallar mualliflari O'zbekiston Respublikasi hamda yaqin va uzoq xorijning yetakchi olimlari, tadqiqotchi-izlanuvchilari.

Jurnalning kalit so'zlari:

Oliy pedagogik ta'lim nazariyasi va amaliyoti; umumiy va maxsus pedagogika va psixologiya, pedagogika va innovatsiya, integratsiya, O'zbekiston, Rossiya va xorijiy mamlakatlarning ta'lim tizimi; ta'lim jarayoni; ko'p madaniyatli va mintaqaviy ta'lim; III Renessans, XXI asrdagi ta'lim; ta'lim va tarbiya sohasidagi milliy va qadriyat ustuvorliklari; ta'lim sifatini monitoring qilish; uzluksiz pedagogik ta'lim tizimi; ta'lim dasturlari; umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlari; o'qituvchilarni tayyorlash tizimidagi ta'lim texnologiyalari.

Guvohnoma raqami № 8882
Bosh muharrir: B.B.MA'MUROV

Bosishga ruxsat etildi: 10.05.2024 y.
Qog'oz bichimi 60x84 1/8. b/t.12,5.
Buyurtma raqami №0324
«FAN VA TA'LIM» nashriyotida chop etildi. Buxoro shahar.
<https://interscience.uz/> saytida joylashtirildi